

УДК 342.951:336.225.611-028.27(4)

ЕЛЕКТРОННЕ ДЕКЛАРУВАННЯ МАЙНОВОГО СТАНУ ЧИНОВНИКІВ В КРАЇНАХ ЄВРОПИ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ТИПІВ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Марченко В.Ю.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Стаття присвячена дослідженню типів інформаційного суспільства та інституту електронного декларування в окремих країнах Європи. Розкрито зміст найпоширеніших типів інформаційного суспільства. Визначено основні аспекти декларування майнового стану чиновників та пересічних громадян у Грузії, Великій Британії, Португалії та Швеції. Проаналізовано нормативну базу цих країн, вітчизняне законодавство, наукову літературу. Окреслено окремі напрями розвитку інституту електронного декларування в Україні.

Ключові слова: електронне декларування, типи інформаційного суспільства, контроль майнового стану чиновників, інформаційне суспільство, електронне декларування в країнах Європи, напрями розвитку електронного декларування в Україні.

Постановка проблеми. Пошук нової парадигми улаштування світу, що вимагає глобалізації знань і наукових досягнень, і став передумовою виникнення нової фази розвитку людства, пов'язаної з появою інформаційного суспільства і його найбільш розвиненої форми – суспільства знань. В епоху інформаційного суспільства людство одержує могутній інструмент для об'єднання зусиль з метою одержання нових знань, спрямованих на вирішення своїх глобальних проблем, економічного зростання і підвищення життєвого рівня населення.

Становлення і розвиток інформаційного суспільства є характерною рисою XXI століття. Саме в такому суспільстві активно розвиваються інформаційні і комунікаційні технології, створюються умови для ефективного використання знань у вирішенні найважливіших завдань управління суспільством і його демократизації. На шляху постіндустріальної цивілізації становлення і розвитку інформаційного суспільства, світова спільнота формує різні типи його побудови [16, с. 376-378].

Сьогодні термін «інформаційне суспільство» міцно займає своє місце у лексиконі політичних діячів, економістів та вчених, й найчастіше це поняття асоціюється з рівнем розвитку інформаційних технологій і засобів телекомунікації. Інформаційне суспільство відрізняється від суспільства, у якому домінують традиційна промисловість і сфера послуг тим, що, знання, інформаційні послуги, й усі галузі, пов'язані з інформатизацією (телекомунікаційна, комп'ютерна, телевізійна), розвиваються швидшими темпами, домінують у його економічному розвитку [4, с. 22].

Все це є дуже важливим для створення у суспільстві дієвої антикорупційної системи. І одним з найбільш ефективних методів профілактики корупції є посилення заходів, зокрема фінансового контролю осіб, уповноважених на виконання державних та інших, прирівняних до них функцій, у тому числі й шляхом запровадження електронного декларування майнового стану цих осіб.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти інформаційного суспільства та електронного декларування досліджували А.А. Чернов, Й. Масуда, В.М. Скалацький, Д. Белл, Е. Тоффлер та інші. Водночас ознайомлення з науковим доробком свідчить про від-

сутність одночасного комплексного дослідження зв'язку типів інформаційного суспільства та інституту електронного декларування.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Відсутність дослідження електронного декларування в окремих країнах Європи з різними моделями інформаційного суспільства зумовлює недостатність даних при формуванні подібної системи в Україні. Це призводить до помилок і нераціонального витрачання бюджетних коштів при пошуках оптимальної системи е-декларування.

Мета статті. Надати аналіз типів інформаційного суспільства й інституту електронного декларування в окремих країнах Європи, та окреслити основні напрями можливого розвитку е-декларування в Україні.

Виклад основного матеріалу. Кожна країна вирішує самостійно, який тип інформаційного суспільства слід запроваджувати. Національні моделі відрізняються політичними стратегіями, специфікою національних ринків, законодавчими традиціями, розвитком інфраструктури, економічними ресурсами тощо. Розглянемо такі основні типи інформаційного суспільства.

Західний тип [17, с. 38-48] (до якого більше тяжіє Україна) становлення інформаційного суспільства узагальнює стратегії і програми індустріально розвинених країн – США, Канади, Великої Британії, ФРН, Франції, країн Північної Європи. У рамках цієї моделі своєю специфікою вирізняються американо-англійська та європейська моделі. Американо-англійська модель [15, с. 65] заснована на загальній концепції соціально-економічного розвитку, яка передбачає переваги приватного сектору над функціями держави в усіх напрямках розвитку суспільства. Європейська модель інформаційного суспільства, в свою чергу, вирізняється стратегією європейської інтеграції, поняттям «об'єднаної Європи», пошуками рівноваги між контролем держави і стихією ринку, динамічним поєднанням державних інтересів і прагнень приватного та корпоративного бізнесу (теоретично Україна має перебувати в цьому типі). Основні положення Західноєвропейського підходу до ролі держави у процесі переходу до інформаційного суспільства викладено в Резолюції Європейського Союзу «Біла Книга. Зростання, конкурентоспроможність, зайнятість:

виклики та стратегії XXI століття» [13], в якій підкреслюється важливість державного контролю в комунікаційній сфері (особливо над супермагістралями) з урахуванням переваг приватного сектору, а також у Директиві ЄС «Зелена Книга. Життя і працевлаштування в інформаційному суспільстві» [6] та Рекомендації ЄС «Інформаційна магістраль для глобального суспільства» [14].

Азійський [17, с. 38-48] тип інформаційного суспільства реалізує ідеологічну доктрину країн Азійсько-Тихоокеанського регіону, побудовану на філософських принципах конфуціанства, діяльності держави щодо інституціоналізації цих принципів, взаєморозуміння і взаємодопомоги в суспільстві для досягнення мети. В основі азійського типу – альтернативний соціально-економічний розвиток регіону, конкуренція із Заходом, утвердження власних ціннісних орієнтацій, зв'язок між культурними традиціями (освіта, виробнича дисципліна, відданість корпорації, довіра, сімейна гармонія) і соціальними трансформаціями. У рамках азійської моделі виділяють японську, індійську та младазійську. Японська модель інформаційного суспільства використовує пріоритетний розвиток інформаційних технологій і впровадження інформаційних послуг у всі сфери життєдіяльності країни [1, с. 40-41].

Младазійська модель передбачає стратегію регіону Східної і Південно-Східної Азії – епіцентру індустріального та інформаційного розвитку, до якого належать Південна Корея, Тайвань, Сінгапур і Гонконг, а в останні роки наближаються Таїланд, Малайзія, В'єтнам. Ця модель – трансформована японська ідея, успіх якої пов'язується з підтриманням сталого макроекономічного і політичного середовища та співробітництва держави з приватним капіталом. Уряди приймають рішення щодо вагомих інвестицій приватного сектору в інформаційну сферу, стимулюють створення матеріальної і соціальної інфраструктури (тобто, порушується фундаментальний принцип невтручання держави у ринкові відносини). Державний контроль, його форми і методи можуть бути різними, але модель «держава – ринок» виступає як соціально-політична, а не суто економічна. Младазійська модель характеризується як політичним і економічним співробітництвом держави і приватного сектору.

Індійську модель визначають як комбінований варіант попередніх моделей. Акцент зроблено на ресурсах народонаселення, науково-технічному потенціалі (третьому у світі після США та Росії), чинному законодавстві, державному контролі у сфері виробництва інформаційних послуг (крім ринку місцевих послуг, де допускається 49% іноземних капіталовкладень). Специфіка ідеології інформаційного суспільства в Індії – поступова динаміка, опора на національні культурні традиції. Урядова політика визначає головним чинником становлення інформаційного суспільства – вдосконалення системи телекомунікацій, розвиток універсальних послуг на рівні світових стандартів, експорт програмного забезпечення у розвинуті країни світу. Індійська стратегія реформування передбачає інтенсивну інтеграцію азійської країни в глобальне інформаційне співтовариство.

Так як Україна більше тяжіє до західноєвропейського типу інформаційного суспільства, то,

в аспекті нашого дослідження, доцільним буде розглянути системи електронного декларування майнового стану чиновників саме у європейських державах.

В Грузії кримінальна відповідальність за не надання декларації або внесення до неї неповних/невірних даних може вважатися умовною, оскільки норма ст. 355 Кримінального кодексу Республіки Грузія (далі – КК Грузії) починає «працювати» лише після первинного (першочергового) накладення адміністративного стягнення за таке діяння. За даними Бюро державної служби Грузії, у 2015 р. було зареєстровано лише 10 випадків первинного накладення адміністративного стягнення, а, за даними МВД Грузії, – лише 2 випадки застосування норми ст. 355 КК Грузії. До того ж, Бюро державної служби взагалі не перевіряло достовірність відомостей, поданих у декларації, й започатковує це з 2016-2017 рр. із подальшою передачею справ до МВС або прокуратури.

Крім того, після первинного накладення адміністративного стягнення в разі встановлення порушення для спеціальних декларацій, які заповнюють окремо (додатково) міністри, керівники відомств та департаментів/інших структурних підрозділів органів влади, в рамках дії Закону про конфлікт інтересів, можливо застосування норми ст. 355 КК Грузії. Інші декларації держслужбовців про майновий стан, на яких не поширюється норма ст. 355 КК Грузії, продовжують перевірятися у загальному порядку податковими органами Міністерства фінансів. Уряд Грузії має намір підготувати і подати на розгляд Парламенту законопроект щодо максимально можливої декриміналізації економічних правопорушень. Конкретні пропозиції наразі не відомі.

Цікавим, з точки зору електронного декларування, є досвід Великої Британії, законодавством якої не визначений обов'язок декларування майнових активів державних службовців. Водночас, відповідно до Кодексу управління державною службою [8], державні службовці повинні задекларувати за місцем своєї роботи відомості про будь-який матеріальний/нематеріальний конфлікт інтересів, який може виникнути у зв'язку із займаною посадою. Форма декларації встановлюється кожним міністерством або державним агентством. Міністри при призначенні на посаду зобов'язані задекларувати відомості про всі доходи, які вони отримують поза межами міністерства, та вийти з керівного складу компаній, що могло б спричинити конфлікт інтересів під час виконання ними службових обов'язків. Перелік фінансових інтересів міністрів щорічно публікується на веб-сторінці Уряду [11].

Стосовно депутатів, то питання, які стосуються фінансових інтересів членів Палати Общин та Палати Лордів, зокрема, декларування доходів, власності, отримання пожертвувань, подарунків, поїздок за кордон, подарунків та пожертвувань з-за кордону, володіння акціями, лобювання комерційних інтересів членів сім'ї врегульовані положеннями Кодексу поведінки від 1996 року [2].

Ще більш складна система декларування функціонує в Португалії. Слід зазначити, що в Португалії немає поняття подання декларацій державними службовцями – усі португальські громадяни, підприємства та державні установи

зобов'язані декларувати свої доходи в електронному вигляді. Розгалужена законодавча та нормативно-правова база цієї країни, вдосконалена системно-правова база цієї країни, вдосконалена система інтернет-ресурсів державних установ, оприлюднена інформація щодо заробітних плат і доходів державних службовців (від адміністративно-технічного складу до його керівництва), звітність державних установ про результати роботи, статистика тощо дозволяє пересічному португальцю мати доступ до інформації та віднайти будь-які відомості, що його цікавлять. Зазначене стосується також інформації фінансового характеру та звітування про доходи як фізичними та юридичними особами, так і державними службовцями, яке здійснюється в електронному вигляді у встановлені терміни на офіційному сайті Міністерства фінансів Португалії [10].

Кожен громадянин та юридична особа Португалії, а також іноземні дипломати, дипломатичні й консульські представництва зобов'язані мати ідентифікаційний код платника податків, який після його отримання автоматично вноситься у загальну єдину електронну базу відомостей фінансового зобов'язання. У цій базі відображаються повністю усі персональні дані як фізичних, так і юридичних осіб (ПІП, назва приватного підприємства, адреса проживання, реєстрації тощо), вноситься вся інформація щодо наявності нерухомого та рухомого майна (при придбанні автомобіля або квартири/будинку усі деталізовані дані та технічні характеристики майна вносяться у систему на ім'я його власника), реєструються контакти оренди для подальшої сплати податків, відображається сума нарахованих відсотків за несплату податків, отримані доходи тощо, доступ до яких кожна особа має під особистим паролем та кодом, але доступні для відповідальних осіб компетентного органу – Відомства платників податків та з митних питань ПР [3]. Усі дані та відповідні бланки декларацій заповнюються в електронному форматі у режимі он-лайн під особистим кодом доступу [5].

У Швеції система декларування подібна до португальської. Усі питання, що стосуються оподаткування в цій країні, знаходяться у компетенції Національної Податкової Ради (Skatteverket). Подання декларацій регламентується шведським законом Skatteförfarandelag (2011:1244) [7].

Посадові особи не заповнюють спеціальних декларацій. Декларування здійснюється на загальних підставах кожним громадянином країни, у т.ч. й держслужбовцями. Податкова декларація готується та формується податковою інспекцією щодо кожного громадянина персонально та надсилається йому в електронному або паперовому вигляді на розгляд вже в оформленому та заповненому вигляді. Громадянин має перевірити правильність та достовірність тих даних, які знаходяться у заповненій податковим органом декларації та підписати її. Подача декларацій відбувається до 2 травня відповідного року. В подальшому податкова інспекція здійснює постійний моніторинг доходів кожного громадянина країни.

Висновки і пропозиції. Отже, в умовах розвитку інформаційного суспільства все більш пріоритетним стає використання інформаційних технологій для вирішення найважливіших соціальних проблем, виробляються нові соціальні і політичні стратегії, направлені на формування конкурентно-спроможного продукту української інформаційної економіки. Україна має передбачити створення досконалого ефективного простору, в контексті якого інформація перетворюється на суспільний ресурс розвитку. В цьому аспекті актуальним для України є своєчасне забезпечення перевірки достовірності даних е-декларацій уповноваженими Законом України «Про запобігання корупції» [12] осіб. Доцільним є оновлення системи електронного декларування майнового стану державних службовців відповідно до найвищих європейських стандартів (зокрема, запозичити досвід Великої Британії, а також забезпечити функціонування відкритих реєстрів платників податків на кшталт португальського та шведського зразків).

Список літератури:

1. Masuda Y. The Information Society as Postindustrial Society / Y. Masuda. – Wash.: World Future Soc., 1983.
2. The Code of Conduct [Електронний ресурс]. – 2015. – Режим доступу: <https://www.publications.parliament.uk/pa/cm201516/cmcode/1076/107604.htm>
3. База даних платників податків Португалії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.portaldasfinancas.gov.pt/pt/CD/menu.action?pai=154>
4. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования / Д. Белл; пер. с англ. – Изд. 2-е, испр. и доп. – М.: Academia, 2004. – 788 с.
5. Бланки декларацій платників податків Португалії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.portaldasfinancas.gov.pt/pt/menu.action?pai=155>
6. Директива ЄС «Зелена Книга. Життя і працевлаштування в інформаційному суспільстві» [Електронний ресурс]. – 24.07.1996. – Режим доступу: http://aei.pitt.edu/green_papers.html
7. Закон (2011:1244) о порядке налогообложения [Електронний ресурс]. – 2011. – Режим доступу: <https://lagen.nu/2011:1244>
8. Кодекс управління державною службою Великої Британії [Електронний ресурс]. – 2015. – Режим доступу: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/418696/CSMC-April_2015.pdf&h=ATM7PyyN7TCI4yuH6QmS-XXHnng0a7DJY7dD2dtSODthe9ZuafTlGV8AEkz6iqaCBRu9AS26jQY3RigfCsqHgk_RLZmaC3Q2H2Q
9. Кримінальний кодекс Республіки Грузія [Електронний ресурс]. – 1999. – Режим доступу: <http://www.carim-east.eu/2626/criminal-code-of-georgia-2/>.
10. Офіційний сайт Міністерства фінансів Португалії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.portaldasfinancas.gov.pt/pt/home.action>
11. Перелік фінансових інтересів міністрів Уряду Великої Британії за 2015 рік [Електронний ресурс]. – 2015. – Режим доступу: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/486508/List_of_Ministers_Interests_Dec_2015.pdf

12. Про запобігання корупції [Електронний ресурс]: Закон від 14.10.2014 № 1700-VII. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/1700-18>
13. Резолюція Європейського Союзу «Біла Книга. Зростання, конкурентоспроможність, зайнятість: виклики та стратегії XXI століття» [Електронний ресурс]. – 1993. – Режим доступу: <http://aei.pitt.edu/1139/>.
14. Рекомендація ЄС «Інформаційна магістраль для глобального суспільства» [Електронний ресурс]. – 1996. – Режим доступу: http://cordis.europa.eu/publication/rcn/199630055_en.html
15. Скалацький В. М. Концептуальні побудови та практичні моделі інформаційного суспільства / В. М. Скалацький // Гуманітарний часопис. – 2012. – № 4. – С. 62-69.
16. Тоффлер О. Третя хвиля / О. Тоффлер; пер. з англ. А. Євса. – К.: Всесвіт, 2000. – 480 с.
17. Чернов А. А. Становление глобального информационного общества: проблемы и перспективы / А. А. Чернов. – М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К», 2003 – 232 с.

Марченко В. Ю.

Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого

ЕЛЕКТРОННЕ ДЕКЛАРИВАННЯ ІМУЩЕСТВЕННОГО ПОЛОЖЕННЯ ЧИНОВНИКІВ СКВОЗЬ ПРИЗМУ ТИПІВ ІНФОРМАЦІЙНОГО ОБЩЕСТВА

Аннотація

Стаття посвячена дослідженню типів інформаційного общества и ін-тута електронного декларування в окремих країнах Європи. Розкрито содержание самих распространённых типов інформаційного общества. Определены основные аспекты декларування імушественного положення чиновників и рядовых граждан в Грузии, Великобритании, Португалии и Швеции. Проанализирована нормативная база этих стран, отечественное законодательство, научная литература. Намечены отдельные направления развития института електронного декларування в Украине.

Ключевые слова: електронне декларування, типи інформаційного общества, контроль імушественного положення чиновників, інформаційне общество, електронне декларування в країнах Європи, напрямки розвитку електронного декларування в Україні.

Marchenko V.Yu.

Yaroslav Mudryi National Law University

ELECTRONIC DECLARATION OF THE OFFICIALS' PROPERTY STATUS THROUGH THE PRISM OF INFORMATION SOCIETY TYPES

Summary

The article is dedicated to the investigation of the information society types and the institution of electronic declaration in some European countries. The content of the most widely spread information society types has been disclosed. It has been defined the major aspects of declaration of the property status of the officials and common citizens in Georgia, Great Britain, Portugal and Sweden. It has been analyzed the normative basis of the above-mentioned countries, the national legislation of Ukraine and scientific literature. Some directions of the institution of electronic declaration in Ukraine development have been marked out.

Keywords: electronic declaration, information society types, the officials' property status control, information society, electronic declaration in European countries, directions of the electronic declaration development in Ukraine.